

בין חקלאות למסחר – יסוד ה"ביטורים"

מכון מאיר

1. מאמרי הראי"ה עמ' 182; בכורים

כיצד מעלין את הבכורים, כל העיירות שבמעמד מתכנסות לעיר של מעמד ולנין ברחובה של עיר, ולא היו נכנסין לבתים, ולמשכים היה הממונה אומר: קומו ונעלה ציון, אל בית ד' אלקיננו. (בכורים פ"ג מ"ב). בנוהג בין האומות, שאומה שכל עסקה ומחיתה אינה כי אם עבודת אדמה ולא תשים מגמתה למסחר ולחרושת המעשה שהוא מורכב עם המסחר, לשים מקום דרישה למעשי ידי האומנים בעלי מלאכה וחרושת, היא יורדת בהתפתחותה בכשרונות נפשיותיה, מפני שהיא ע"פ המצב הזה מתבודדת לעצמה ואין לה מקום לקלוט רוחות של דעות ומדות חדשות מיתר האומות. אמנם עם ד' אלה, אע"פ שתכליתם ודאי להיות עם חכם ונבון כליל המעלות המדות והדעות היותר טהורות ומושכלות, מ"מ חפץ ד' הוא שיהיו נטועים על אדמתם, נהנים ונזונים מטוב ארצם, איש תחת גפנו ואיש תחת תאנתו, ולא ישימו כל מעיינם בעניי כלכלה, זולת עבודת אדמתם ויבולה, המביאים להיות נפאר בעמים שונים לעשות מסחר וקנין. והוא מפני שכבר שם בכח האומה היקרה הזאת שתהיה יכולה להשתכלל בעצמה בכל חמדת שכל ורעיון וכל כשרון, ואין לה צורך לקלוט רוחות מן החוץ. אמנם באומות העולם כח המסחר יחזק את האגד החברותי מפני המשא ומתן שיש לסוחרים הצריכים זה לזה, ועובדי אדמה שכל אחד מתענג על טוב ארצו אינם נאגדים זה עם זה ע"י דברים כאלה. אמנם כך היא המדה שיהיה האגד המקשר את עם ד' אהבה שאינה תלויה בדבר, כי אם קשר רוחני, אהבת ד' ותורתו, שכל הטוב והנשגב היוצא מזה אינו נבנה כי אם ע"י כח העממי שבעם ישראל. על כן הבכורים הם המורים על החבה היתרה הנודעת ליסוד עבודת האדמה לאומה הישראלית, שתרבותה תגדל דוקא בהיותה בתור עם לבדד ואינה ראויה ללמוד אל דרך הגויים, וכח האחדות נשלם ע"י הצד הרוחני שהוא אדיר בה. על כן כל עיירות שבמעמד מתכנסות לעירו של מעמד, תחת שבאומות העולם היה יסוד אחדותם נבנה ע"י יריד ומסחר, נבנה כאן ע"י הדבר המשותף בעבודת ד' טהורה. ולנים ברחובה של עיר להורות גם כן על חבתם לחיי הטבע שנמצאת בעבודת האדמה. ואינם נכנסים לבתים גם כן מפני טומאת אוהל. שאמנם ההתרחקות מחיי הטבע הטהורים גורמת טומאות רבות ואשרי העם שבורר לו חיי תם טבעיים בהנצלו עם זה מירידה של פראי אדם וזוכה

להיות תרבותי ובעל דעה רמה וזכה עד מאוד. וזה אי אפשר כי אם בעם ד' אלקי ישראל שהוא כרכא דכולה ביה, ממנו כהניו, ממנו נביאיו, ממנו שריו, ממנו מלכיו, שנאמר: ממנו פנה ממנו יתד ממנו קשת מלחמה, שכל יתרונו יהיה רק כשישים לב לפתח את החמודות הקדושות הגנוזות בכחו העצמי הגדול, ואיננו צריך כלל לכרמי זרים. במקהלות ברכו אלקים ד' ממקור ישראל.

2. עין אי"ה שבת א', ב', רפ"ה

יחזן את פני העיר, אמר רב מטבע תיקן להם, ושמואל אמר שווקים תיקן להם, ורכי יחזן אמר מרחצאות תיקן להם. הגברת המוסר הטוב המתאים אל הצדק העליון והגברת כח החברה הקיבוצית הוא ע"י התמדת היחס שימצא בין אדם לחבירו, שיהיה כל אחד מרגיש איך שע"י מה שחבירו נמצא בעולם וגם יש לו צרכים שלפי ההשקפה החיצונה הוא דוחק את גבולו וממעט את צרכיו הוא, באמת אין זאת אלא השקפה של טעות, שמוזה נולדת השנאה והתחרות וצרות עין בין אדם לחבירו ובין מדינה לחבירתה. אבל המבט הפנימי מורה אותנו שכל מה שיתרבו בני אדם, יותר יוכלו להועיל איש לאחיו ע"י התחלפות הכחות שיוכל כ"א להשתמש וליהנות במה שחבירו מוציא אל הפועל. וכל מה שתהיה הכרה זו יותר גלויה ובוולטת, יותר יתרחב כח האהבה ואחוות החברה האנושית, שממנה תוצאות לכל הטוב היותר נשגב שראוי להיות שורר בעולם. והנה כדי להגביר את הרושם של הטוב המושפע לבנ"א איש מרעהו, יש ע"י שלשה דרכים: הדרך האחד הוא, להרבות את התמדת המצבים שעל ידם יכיר האדם את יחושו לחבירו, והנה כ"ז שלא נמצא מציאות המטבע, ידע האדם שהוא יכול להיות נהנה בתוצאות פעולותיו של חבירו רק כ"ז שיזדמן שהוא צריך למה שביד חבירו וחבירו יהיה צריך למה שבידיו, אבל כ"ז שלא יפגשו שתי אלה הנקודות, לא ירגיש את הטוב שהוא מקבל מחבירו. אבל בהיות התמצית של הנקודה כלולה במטבע העוברת לסוחר, הרי בכל עת שיש לו מותר מצרכיו הוא מוכרם במטבע, והוא בטוח שכבר בא לידו כח שסוף כל סוף יביאנו להשיג ע"י עמל חבירו את הנצרך לו, א"כ מתרבה רושם האהבה שהוא יסוד המוסר בריבוי האיכות ע"י המקרים המתמידים. עוד יורחב כח האהבה הכללית ע"י מה שיראה האדם שלא רק מהאנשים הנמצאים כבר בחוגו תימשך מהם תועלת לו, ושיוכל לסבלם אחר שכבר נמצאו אתו יחד, כ"א עוד יותר, שהוא יוכל

לבא לידי מדה זו לעשות כונניות בחכמה שירבו הבאים אל מקום אחד, וכפי רוב הבאים והתרבות הצרכים כן תרבה הברכה והעבודה, זאת היא פעולת שווקים. אמנם כל אלה יהיו לתועלת רק ע"י מה שיפותח רגש האדם לטהרה ולטוב טעם שאז יתרבו צרכיו. ולפי רוב הצרכים כן יהי הריבוי הנצרך לו מן האנשים מתרחב. ותחילת הטעם הטוב מתילד מהרחבת מושג הנקיון והטהרה הנמצא במרחצאות, שכל אלה ראה יעקב אבינו, הכולל את כל השלימות ואוגדם יחד להשריש בשכם שהוא נגד הפרצה שהיתה עתידה שם בחלוקת מלכות בית דוד, מפני מיעוט ההכנה להבין איך אפשר שתתאים השלימות החמרית והחברתית עם השלימות המוסרית והעיונית. אבל יעקב איש תם, רק הוא בא שלם. ומעשה אבות סימן לבנים ולאגד את כל כשרון יחידיו, להיות בחוברת לקדש שם השי"ת ששמו שלום, "והקדישו את קדוש יעקב ואת אלהי ישראל יעריצו".

3. אורות עמ' קפ"ט; אורות ישראל ח', ו'

רבווי הצביונים השונים, שמתהלקים בעמים רבים, כלולים בישראל ביה, "יצב גבולות עמים למספר בני ישראל". מתוך כך הם עלולים יותר לפירודים ומחלוקות פנימיים, ומתוך כך יכולים להיות לעולם עם לבדד מבלי להתערב בין העמים, באין מהסור כל הנטיות והכשרונות השונים, "כרכא דכולא ביה, ממנו כהניו, ממנו נביאיו, ממנו שריו, ממנו מלכיו, שנאמר ממנו פנה ממנו יתד" וגו'. התורה כולה, שמכללת, בעז עצמיות סגולותיה, ובשווי ארחות חיה, את הכלל כולו ואת כל פרטיו, היא התרים בפני הפירודים. מכל שנויי הדעות והטפוסים, בכמה ענינים רוחנים וחמריים, מופיע על ידה הטוב הכללי, שמאחד את כולם בכללות קיומה של תורה, מלבד הרשעים המוחלטים העוקרים בית ישראל ופורקים עולה העליון ביד רמה, כדאמרה ברוריה למינא: רני עקרה שלא ילדה בנים לגיהנם כותייכו, שרבו הכחות יפה הוא לאומה בהתאחדם בשורש קיומה בתורה.